

Юркевич Олена Миколаївна, доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна
e-mail: olenayurkevych@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-4023-4624

РАЦІОНАЛЬНІСТЬ АРГУМЕНТАЦІЇ: ЛОГІЧНІ ПРАВИЛА ТА ЗНАЧЕННЯ

У статті розглядається проблема раціональності аргументації шляхом визначення її логічних характеристик, зокрема логічних правил і значень, дослідження їх співвідношення, особливостей логічного слідування. Показана відмінність обґрунтування при аргументації від класичного доведення, виражена у модифікації причинно-наслідкового зв'язку. Визначено тип раціональності аргументації як дискурсивну раціональність.

Ключові слова: аргументація, раціональність, дискурсивна раціональність, обґрунтування, логічні правила, логічне значення, імплікація, сила судження.

Постановка проблеми. Сучасна теорія аргументації, яка сформувалася у 50–60-х рр. ХХ ст., вирішувала питання теоретичного забезпечення широкої практики аргументації, що залишалася поза строгим математичним доведенням та доведенням у природознавчих науках, зокрема тих, що спиралися на експеримент. Розширення інформаційного простору обумовило значне збільшення кола спілкування та професійної взаємодії людей за допомогою засобів масової інформації, що також вплинуло на розвиток теорії аргументації. Незабезпечена теоретично та нестрога аргументація вважалася такою, що не має доказової сили. Практика юридичної, політичної, економічної, етичної та іншої аргументації була поза увагою філософів та логіків у зв'язку з тим, що вона мала деякі ознаки ірраціональності, хоча була раціонально орієнтованою на те, щоб переконати опонента. До того ж у цей період впливовим є ірраціоналізм як напрям у філософії, в руслі якого йшло переосмислення розумності як головної цінності людської сутності, людських дій узагалі, здійснювалася розпочата Кантом критика чистого розуму. Поняття розумності поступово замінюється поняттям раціональності, яку новоевропейська культура розглядає як умову добродісного життя в перспективі розвитку європейської цивілізації. Тому в період розширення сфери дослідження аргументації за рахунок між-

дисциплінарних наукових робіт, методичного забезпечення соціальних практик, динаміка яких пов'язана з аргументацією, проблемним постало питання стосовно раціональності аргументації, умов її розумності задля збереження цивілізаційного напрямку розвитку суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми аргументації досліджувалися, починаючи з Арістотеля [1], М. Т. Цицерона, Ф. Бекона, А. Арно, П. Ніколя, Г. Ляйбніца, І. Канта. Найбільш визнаними авторами сучасної теорії аргументації є західноєвропейські вчені Х. Перельман, С. Тулмін, Ф. ван Еємерен [2], Р. Гроотендорст, а також Д. Волтон [3], Ч. Гемблін, М. Гільберт та ін. Зокрема, Х. Перельман розрізняє логічні значення доведення та аргументації. Якщо доведення може бути правильним або неправильним, то «аргументація може бути більш чи менш сильною, доречною, переконливою» [4, с. 11]. С. Тулмін запропонував концепт практичної («працюючої») логіки, розглядаючи аргументацію на прикладі юридичної аргументації [5]. Ю. Габермас висуває ідею комунікативної раціональності. Раціональність правил як основа, що робить людину *animal rationale*, обґрунтовується в статті Г. Шнедельбаха [6]. Серед українських філософів дослідженнями з теорії аргументації різних видів та в різних аспектах займалися А. Конверський, І. Хоменко, А. Ішмура-тов, М. Попович, О. Тягло, О. Щербина [7], В. Навроцький, О. Юркевич [8], О. Загудаєва [9] та ін.

Формулювання цілей. Метою дослідження є розкриття підстав раціональності аргументації шляхом аналізу логічних правил та значень, їх співвідношення при побудові структури аргументації, відмінності від доказового обґрунтування.

Виклад основного матеріалу. Під правилами взагалі розуміється виконання певних умов, певний порядок дій, що є обов'язковим для всіх учасників. *Формально-логічні правила* і закони виражають норми правильної побудови думки. Логічне значення показує відношення висловлювання до істини або міру істинності висловлювання. Під *логічною істиною* будемо мати на увазі абстрактний об'єкт, що є зібранням логічних принципів, законів, аксіом і правил. Умовно кажучи, це певний «кодекс» логічних норм, що постають алгоритмами при побудові логічних структур та оцінними параметрами формальної правильності.

Розрізнення правил, їх *типологія* в логіці аргументації пов'язані з декількома аспектами. Перш за все це – *елементарні структурні відмінності та відношення між елементами структури*. Кожне з правил має певну цільову направленість, в якій встановлюється значення правильності форми, або логічна істинність. У першій категорії правил щодо елементарних структурних відмінностей вони обмежують, вимагають чіткої форми шляхом структуризації компонентів упорядкованого змісту. Сама ж структуризація обумовлена пев-

ною абстрактною геометрією, яка моделює аргументацію. У другій категорії правила встановлюють найефективніший та відповідний характеру елементів шлях їх співвідношення.

У сучасній теорії аргументації визначені основні правила, що відповідають правилам доведення [10]. Правила щодо структурних елементів аргументації поділяються на: *правила тези*, *правила аргументів* та *правила демонстрації*. Логічне нормування *тези* виражене у вимогах бути визначеною (чіткою та ясною), а також тотожною собі (незмінною). Визначеність дає можливість встановлення фактичної істинності тези, оцінки наявності сенсу, відповідності здоровому глузду, зрозумілості предмета в цілому. І навпаки, невизначеність тези не дає можливості встановити семантичне значення, що має наслідком і логічну невизначеність. Якщо б теза не відповідала дійсності, суперечила здоровому глузду, вона могла би отримати значення «хиба». Але з невизначеності тези випливає й невизначеність її логічного значення. Незмінність (самототожність) тези також є умовою отримання істинного значення. І навпаки, якщо теза змінюється, то логічне значення стає невизначеним. Усі логічні помилки щодо тези, такі як втрата тези, підміна тези та її ослаблення, логічна диверсія призводять до втрати істинності тези. Таким чином, правила стають передумовою встановлення логічного значення. Правила щодо *аргументів* стосуються встановлення їх попереднього значення істинності (до включення цього судження до структури аргументації). Попередня істинність та доведеність означає автономність кожного з аргументів у структурі аргументації. Сумісність та достатність аргументів також означає їх істинність: в системі аргументації вони не повинні суперечити один одному та їх кількість повинна бути достатньою для підтвердження істинності тези. Ані «основна помилка» (прийняття за істину хибних аргументів), ані використання як підстави гіпотетичних суджень не приводить до встановлення істинності аргументації. Наявність помилки «коло в аргументації» свідчатиме про попередню недоведеність істинності аргументів. А поспішність або надмірність в аргументації призводить до помилки логічного слідування між підставою та тезою. Суперечність між аргументами не дає можливості побудувати систему аргументації, бо суперечливість означає наявність істинного та хибного значення. Без побудови системи аргументації теза залишається необґрунтованою, бо аргументи – це «основи, від яких залежить обґрунтованість твердження» [5, с. 12]. Правила щодо *демонстрації* (обґрунтування) перш за все містять всі правила слідування при висновлюванні будь-якого виду (дедукції, індукції або традукції). Порухення цих правил означає порушення правил імплікації, яка є логічним зв'язком слідування. Воно призводить до «уявного наслідку», де розривається зв'язок між елементами аргументаційної структури (аргументами та тезою).

При цьому саме аргументаційна частина цієї структури (система аргументів) руйнується шляхом наведення хибності аргументів різних видів. До них належать такі різноманітні помилки, як: «дамський» (жіночий) аргумент, «подвійна бухгалтерія», «адвокатський виверт», «аргументи до особистості» тощо. По суті помилки демонстрації пов'язані також з порушенням правил аргументів, зокрема правила попередньої істинності (доведення істинності аргументів до і незалежно від початку обґрунтування тези). Порушення правил призводить до паралогізмів або софістичних помилок. Особливим різновидом міркування з подвійним значенням є парадокс.

Аргументи як підстави в структурі аргументації пов'язані з тезою *причинно-наслідковим зв'язком*. Логічні правила істинності імплікації встановлюють строгу залежність між причиною («р» – антецедентом) і наслідком («q» – консеквентом). Виходячи з певного правила (звісно, за умови його виконання), можна передбачено отримати те чи інше логічне значення. Істинність імплікації залежить від комбінації логічних значень антецедента і консеквента. В усіх випадках, коли консеквент істинний, істинною буде й імплікативний зв'язок. Імплікація буде істинною також за умови хибності антецеденту і консеквенту одночасно. Але тільки в одному випадку імплікація дає хибний результат: коли антецедент істинний, а консеквент хибний. Це пов'язано з різною вагомістю причини й наслідку: антецедент є тільки достатнім, а консеквент є необхідним. Така ж різна вагомість характерна для тези й аргументів: якщо аргументи є тільки достатніми, то теза є необхідною в структурі аргументації. Виходячи з логічних правил імплікації, аргументація має правильну структуру, якщо істинність тези підтверджується істинними аргументами, що є в достатній кількості (щодо прямої аргументації). А хибність тези підтверджується хибними аргументами (для непрямої аргументації). При демонстрації в ланцюжку висновлювань імплікація виконує функцію зв'язку засновків та висновку. Виведення може мати різний характер і значення висновку залежно від виду висновлювання: дедуктивного, індуктивного або традуктивного. Зокрема, у структурі дедуктивного висновлювання в полісилогізмі відіграє також зв'язуючу роль між просилогізмом та епісилогізмом. Бачимо, що імплікація з її правилами є певним *логічним алгоритмом*, за яким створюється структура аргументації, здійснюється логічне слідування.

Але при такому підході не визначається відмінність між класичним доведенням та аргументацією. Саме в особливості причинно-наслідкового зв'язку криється відмінність аргументації, в якій здійснюється його *модифікація*. Зокрема, в процесі аргументації можуть з'являтися додаткові факти і людина може переглянути свої аргументи або взагалі змінити свої переконання. В аргументації може також не вистачати необхідної інформації, але вона може бути

прийнятною на відміну від доказової аргументації, достатність якої дозволяє визначити її істинність. При модифікованій аргументації змінюються саме імплікативні зв'язки. Так, при *істинності виразу* $p \rightarrow q$ можемо отримати:

- 1) не обов'язково істинне $p \ \& \ q \rightarrow q$;
- 2) при істинності p не обов'язково, що q істинне;
- 3) якщо p істинне, то не обов'язково q може бути виведене валідно (адекватними методами).

За певних умов наслідок q може взагалі не слідувати, і такий випадок також свідчить про модифікованість імплікації [3].

Логічні правила і значення також пов'язані *імплікативно*.

До логічних значень належать основні значення «істинно» та «хибно». Похідними від істинного значення є значення: «достатньо», «ймовірно», «правдиво», «правдоподібно», «вірогідно», «правильно», «досконало», «добре», «вірно», «осмислене (має сенс)» та ін. Негативні значення, що походять від значення «хибно», не мають особливого змісту, заперечують позитивне значення «істинно». Відповідно, похідними від «хибно» будуть негативні значення: «не достатньо», «не ймовірно», «не правдиво», «не правдоподібно», «не вірогідно», «не правильно», «не досконало», «погано (не добре)», «не вірно», «безглузде (не має сенсу, абсурдне)» тощо. Водночас для оцінки істинності можуть бути використані моральні або професійні критерії для прийнятності аргументації. Але з точки зору логіки оцінюється формальний зв'язок між засновками та висновком, відповідність правилам слідування. І від цього залежить успішність аргументації, якщо в даній спільноті розумність узагалі є людською цінністю.

Якщо логічне значення істинності в традиційному та класичному розумінні представляє найвищий рівень розумності, що ототожнюється з досконалою формою, то різні похідні значення (ймовірності, достатності та ін.) пов'язані з різними типами раціональності. Поняття раціональності є реконструктивним щодо поняття розуму та його модусів (*logos, ratio, intellectus, розсуд*) після критики розуму у філософії Е. Канта та подальшої хвилі ірраціоналізму у філософії, починаючи з Ф. Ніцше та А. Шопенгауера. Тематика раціональності актуалізувалася у зв'язку з розвитком соціальних наук та прагматики. На сучасному етапі розвитку філософського знання тематика раціональності вже не вважається чимось абсолютно новим, не пов'язаним із класичним поняттям розуму. Певною мірою вже відбувається переосмислення та виправдання і поняття розуму, і відновленого, спочатку неявного зв'язку раціональності з розумністю. Цю роботу виконали і продовжують виконувати представники аналітичної філософії і логіки.

Суттєвою рисою раціональності є здібність до обґрунтування. Вона є спільною як для класичної теорії доведення, так і для сучасної теорії аргументації.

Відмінними є як модуси знання, так і їх значення. Якщо філософська традиція, починаючи з Канта, пов'язувала обґрунтування з основами і причинами існування світу та його подій, то сучасні теорії раціональності пов'язують його із суб'єктивною думкою, переконанням, наміром або рішенням. Тобто мова йде про об'єктивне або суб'єктивоване знання. У цих різних модусах знання мають різні значення істинності.

Виходячи з двох опозицій «об'єктивно/суб'єктивно» та «теоретично/практично», представник аналітичної філософії Г. Шнедельбах пропонує чотири типи раціонального обґрунтування:

«1) об'єктивно-теоретичні або **когнітивні** обґрунтування як відповіді на запитання: “Чому р?” (р для пропозиційного змісту висловлювань);

2) об'єктивно-практичні або **нормативні** обґрунтування як відповідь на запитання: “Чому р повинно бути досягнуте?”;

3) суб'єктивно-теоретичні або **епістемічні** обґрунтування як відповіді на запитання: “Чому (наприклад, тобою) береться, передбачається, очікується etc., що р?”;

4) суб'єктивно-практичні або **інтенціональні** обґрунтування як відповіді на запитання: “Чому було досягнуто/досягається (тобою) р?”» [6].

Для аргументації визначальним є раціональне обґрунтування, пов'язане з мовленнєвими контекстами. Особливістю такого обґрунтування є те, що підстави не відносяться до дійсно існуючих речей, що повинні бути досягнуті, а пов'язані з оціночними вимогами. Об'єктивний стан речей не аргументується, а пояснюється. Наприклад, якщо сейсмометр реєструє певний рівень сейсмічної хвилі, то він не є причиною землетрусу, бо тільки допомагає з'ясувати причину. Це об'єктивні дані, які можуть бути використані й при аргументації. Суперечка у формі аргументації серед вчених стосується не прямо речей у їх об'єктивному існуванні або об'єктивних відношень між ними, а відповідних їх тверджень. Не речі є спірними, а висловлювання щодо них. Таким чином відокремлюється обґрунтування при природознавчому доведенні (поясненні) від аргументації в гуманітарних науках. Хоча з логічної точки зору спільною для цих процедур є наявність імплікації, але відмінними залишаються критерії об'єктивно/суб'єктивно та теоретично/практично. Відмінність аргументації від пояснення знаходимо у визначенні Юргена Габермаса: «Аргументацією ми називаємо тип мовлення, в котрому учасник тематизує спірні оціночні вимоги та випробовує їх критично за допомогою аргументів. Аргумент містить підстави, котрі систематичним чином пов'язані з оцінкою проблематизованого висловлювання» [11, с. 38]. Оскільки аргументація ціннісно обумовлена, для неї характерними є критика та виправдування. Починаючи з Канта, такий тип обґрунтування називали критичною аргументацією. Контекстуальна

пов'язаність і комунікативний характер дозволяють у цілому визначити тип раціональності такої аргументації як *дискурсивну раціональність* [6].

Оскільки аргументація пов'язана з оціночними вимогами, постає питання щодо її *строгості*, тобто *грунтовності* та *переконливості*. Різні типи обґрунтування, що обумовлюють різні типи раціональності, вимагають різних логік, що в сучасній науці виражені в класичній, деонтичній, епістемічній, інтенціональній логіках і передбачають моделювання логічних форм із певними відмінностями, але на основі логіки висловлювань. Строгість логічного зв'язку (перш за все імплікації) отримують значення «істинно/хибно» (для класичної логіки), «обов'язково/заборонено/дозволено» (для деонтичної логіки), «вірогідно/проблематично, верифіковано/фальсифіковано» (для епістемічній логіки), «релевантно/нерелевантно» для інтенціональної логіки. Безумовно, це не повний перелік сучасних логік. У даному разі названі більш вагомими. Можна також акцентувати увагу на аксіологічній модальній логіці, яка, зокрема, пов'язана як з алетичною, так і деонтичною модальностями та має оціночні поняття «добре/погано». На відміну від формальної логічної строгості висловлювань, в онтологічній (алетичній) модальності вагомою є матеріальна строгість, яка обумовлена дійсністю (подія дійсно відбулася). У такому разі логічні значення є оцінкою об'єктивності подій («необхідно/випадково», «можливо/неможливо»), але не оцінюють висловлювання щодо події. Онтологічна модальність (алетична логіка) пов'язує в оцінці істинності онтологічну даність і правильність форми думки. Таким чином, *відмінність в логіках аргументації постає як відмінність умов антецеденту в імплікативних зв'язках*. По суті, це відмінності характеру підстав при побудові обґрунтування, що представляють розумну діяльність людини в різних модусах. І ці модуси розумової діяльності є типами раціональності.

Модель дискурсивної раціональності побудована на аргументації з чергуванням критики та виправдання. При цьому, на відміну від категоричного судження на кшталт трибуналу (з яким Кант пов'язував критику розуму), в аргументації є відносність *сили судження*. В аргументації «оціночне судження згідно з критеріями підпорядковується іншим правилам, ніж об'єктивно-мовні судження та обґрунтування суджень. Кант дуже точно описав цю логіку оціночних суджень і цим звернув увагу на наслідки, що мають величезне значення для будь-якої теорії раціональності» [6]. У теорії аргументації особливість імплікації постає для обох компонентів. Якщо антецедент потребує певних умов, то *консеквент завдає телеологічну перспективу «суб'єктивного сенсу дії»*, зокрема, в інтенціональному обґрунтуванні. «...Здібність поширювати загальне на особливе або вважати, що особливе міститься у загальному, – “підпорядковувати” – Кант визначив як специфіку **сили суджень**, як раціональну

можливість, тому я стверджую, – пише Г. Шнедельбах, – що таким чином визначувана сила суджень є органом і медіумом аргументації в сенсі чергування критики та виправдання або дискурсивної раціональності взагалі» [6].

Якщо ефективність дискурсивної раціональності залежить від сили суджень як здібності їх підпорядкування правилам, то виникає питання щодо остаточного правила цього підпорядкування. Але тоді ланцюжок правил стає нескінченним, що неможливо. Таким чином, полягання на силу суджень ніколи повною мірою не обмежується правилами, а дискурсивна раціональність аргументації є принципово відкритою: «логіка аргументації таким чином ніколи не була чистою аксіоматико-дедуктивною чи готовою а priori заданою теорією. Для самої аргументації виявляється, що вона, зокрема, завжди містить оціночний елемент, а також елемент прийняття рішень...» [6]. Оцінка суджень здійснюється в контексті чергування критики та виправдання, що структурують аргументацію в дискурсивній раціональності. Відкритість дискурсивної раціональності означає також її повну *рефлексивність*, що означає полягання розуму на самого себе в остаточному пункті пошуку в ієрархії правил. Розум, якого критикують, та розум, який критикує, є одним і тим самим (І. Кант). У граничному сенсі таку принципову відкритість демонструє аргументація філософського дискурсу. Те, що аргументація в раціональному дискурсі є принципово відкритою, підтверджує, що «не існує один для всіх випадків **закінчений** set (набір) правил аргументації, котрий будь-хто з аргументуючих прийняв би “раз і назавжди”... Фактично в будь-якій аргументації міститься не тільки вживання прийнятих правил аргументації, але й ці правила завжди принципово дебатовуються, вони змінювались та змінюються за допомогою аргументів» [6].

Уже у прагненні створити поняття, визначити точку зору міститься розумна воля та здібність дотримуватися правил, *сила правил*. Рефлексивність означає урозуміння правил та свідоме слідування правилам. І якщо правило є усвідомленим, то його можна порушити. Цим відрізняється рефлексивна раціональність, в якій є свобода й помилковість, від несвідомого слідування правилам. Система правил, що основана на їх підпорядкуванні і не має остаточного правила правил, є принципово відкритою і створюється завдяки розвитку рефлексивної раціональності, яка до того ж є дискурсивною. Слідування правилам є ознакою розумності людських вчинків. *Інтерсуб’єктивний* характер правил означає їх об’єктивність. Через інтерсуб’єктивність правил є можливість розуміння іншої людини: «...той, хто взагалі слідує правилам, вже потрапляє в поле розумності, оскільки він пояснює на прикладі дещо, що він потенційно вже розділяє з іншими. Ця “співучасть у чомусь інших” (Mit-anderen-Teilen) стосується не тільки процесу, в якому ти стаєш розумним завдяки іншому, але й процесу “розуміння інших”, причому потенційна уза-

гальненість правил і в цьому створює місток: те, що було описано в романтичній теорії розуміння як “співчуття” або “емпатія”, в дійсності передбачає здібність інтерпретувати чужу поведінку у світлі правил, які могли б бути власними; таким чином розуміння означає здібність та діяльність гіпотетичного прийняття правил з урахуванням їх розуміння» [6]. Від дотримання правил залежать успішність або неуспішність аргументації, її значення. Ступінь успішності залежить від повноти виконання правил та диференціює логічне значення. Оскільки значення істинності не завжди усвідомлюється, а іноді неправильно розуміється, можуть виникати помилки в розумінні співвідношення вимог (антецеденту) до отриманого результату, оціненому з точки зору логічної істинності (консеквент).

Висновки. Аналіз сучасних досліджень з теорії аргументації показує певне розширення можливостей розумної діяльності людини по відношенню до обмеженої моделі досконалого чистого розуму по правилах. Але аргументація в її різних варіантах є раціональною діяльністю, що пов’язана з логічними критеріями істини. У даному разі виправдовується суттєва відмінність людини як розумної істоти через усвідомлення раціональної діяльності, що відбувається за певними правилами: «справжнього мистецтва красномовства... не можна досягти без пізнання істини» [4, с. 198].

ЛІТЕРАТУРА

1. Аристотель. Аналитика Первая и Вторая. *Сочинения*: в 4 т. Москва, 1978. Т. 2. С. 117–344.
2. Еемерен Ф. Х. ван, Гроотендорст Р. Аргументация, коммуникация и ошибки: [пер. с англ.]. Санкт-Петербург: Васильевский остров, 1992. 207 с.
3. Walton D., Godden D. M. Informal logic and the dialectical approach to argument. *Newport News*. VA: Vale Press, 2007. P. 3–17.
4. Perelman Ch. Formal Logic and Informal Logic. *Methaphysics to rhetoric*. Dordrecht, 1989. P. 9–14.
5. Toulmin S. The uses of argument. Cambridge University Press, 2003. 262 s.
6. Шнедельбах Г. Типы рациональности / пер. с нем. Е. Юркевич. *Практична філософія*: наук. журн. Київ, 2001. №3. С. 212–229.
7. Щербина О. Ю. Проблеми витлумачення понять «логічний аналіз» та «логічне моделювання» у дослідженнях з юридичної аргументації. *Філософські проблеми гуманітарних наук*. Київ: ВПЦ «Київ. ун-т», 2017. №26. С. 68–73.
8. Юридична аргументація. Логічні дослідження: монографія / О. М. Юркевич, В. Д. Титов, С. В. Куцепал та ін.; за заг. ред. О. М. Юркевич. 2-ге вид., перероб. та допов. Харків: Право, 2015. 336 с.
9. Загудаєва О. А. Особливості риторичного підходу до моделювання юридичної аргументації. *Філософські проблеми гуманітарних наук*: наук. вид. Київ: Київ. ун-т, 2018. №27. С. 42–46.

10. Теория и практика аргументации. Москва, 2001. 184 с.
11. Habermas Jurgen. Theorie des Kommunikativen Handels. Bd. 1. Frankfurt/Main, 1981.
12. Платон. Сочинения: в 3 т. Москва, 1970. Т. 2. 612 с.

REFERENCES

1. Aristotel. Analitika Pervaia i Vtoraia. Soch. v 4 t. T. 2. Moskva, 1978. S. 117–344 [in Russian].
2. Eemeren F. Kh., van, Grootendorst R. Argumentatsiia, komunikatsiia i oshibki [per. s angl.]. Sankt-Peterburg: Vasilevskii ostrov, 1992. 207 s. [in Russian].
3. Walton D., Godden D. M. Informal logic and the dialectical approach to argument. *Newport News, VA: Vale Press, 2007. P. 3–17.*
4. Perelman Ch. Formal Logic and Informal Logic. *Methaphysics to rhetoric*. Dordrecht, 1989. P. 9–14.
5. Toulmin S. The uses of argument. Cambridge University Press, 2003. 262 s.
6. G. Shnedelbakh. Tipy ratsionalnosti. Per. s nem. E. Yurkevich. *Practychna filozofiiia. Nauk. zhurnal*. 2-he vyd. №3. Kyiv, 2001. S. 212–229 [in Russian].
7. Shcherbyna O. Yu. Problemy vytlumachennia poniat «lohichnyi analiz» ta «lohichne modeluvannia» u doslidzhennjakh z yurydychnoi arhumentatsii. *Filosofski problemy humanitarnykh nauk*. Kyiv: BPTS «Kyivs'kyi universytet», 2017. №26. S. 68–73 [in Ukrainian].
8. Yurydychna arhumentatsiia. Lohichni doslidzhennia : monohrafija / O. M. Yurkevych, V. D. Tytov, S. V. Kutsepal ta in.; za zag. red. O. M. Yurkevych. 2-he vyd., pererobl. ta dopov. Kharkiv: Pravo, 2015. 336 s. [in Ukrainian].
9. Zahudaeva O. A. Osoblyvosti rytorychnoho pidkhodu do modeluvannia yurydychnoi arhumentatsii. *Filosofski problemy humanitarnykh nauk: naukove vydannia*. Kyiv: Kyivs'kyi universitet, 2018. №27. S. 42–46 [in Ukrainian].
10. Teoriia i praktika argumentatsii. Moskva, 2001. 184 s. [in Russian].
11. Jurgen Habermas, Theorie des Kommunikativen Handels. Bd. 1, Frankfurt/Main, 1981.
12. Platon. Soch. v trekh tomakh. Moskva, 1970. T. 2. 612 s. [in Russian].

Юркевич Елена Николаевна, доктор философских наук, профессор, профессор кафедры философии Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, г. Харьков, Украина

РАЦИОНАЛЬНОСТЬ АРГУМЕНТАЦИИ: ЛОГИЧЕСКИЕ ПРАВИЛА И ЗНАЧЕНИЯ

В статье рассматривается проблема рациональности аргументации путем определения ее логических характеристик, в частности логических правил и зна-

чений, исследования их соотношения, особенностей логического следования. Показано отличие обоснования при аргументации от классического доказывания, выраженное в модификации причинно-следственной связи. Определен тип рациональности аргументации как дискурсивной рациональности.

Ключевые слова: аргументация, рациональность, дискурсивная рациональность, обоснование, логические правила, логические значения, импликация, сила суждения.

Yurkevych Olena Mykolaivna, Doctor of Philosophy, Professor,
Professor of the Department of Philosophy of the Yaroslav Mudryi
National Law University, Kharkov, Ukraine

RATIONALITY OF ARGUMENTATION: LOGICAL RULES AND VALUES

Problem setting. During the period of expansion of the practice of argumentation in society, thanks to the media, the theory of argumentation is also actively developing. In the process of interdisciplinary research and the influence of irrationalism, the problem of rethinking the rationality of argumentation, the conditions for its rationality to preserve the civilizational orientation of the development of modern society, arises.

Recent research and publications analysis. At the present stage of development of the theory of argumentation, differences in the correctness and incorrectness of argumentation and proof are investigated, various concepts of the logic of argumentation, its role in communication, the rationality of the rules in argumentation as a characteristic of human rationality are proposed.

Paper objective. The aim of the study is to reveal the reasons for the rationality of argumentation by analyzing the logical rules and values, their relationship in the construction of the structure of argumentation, the differences from the evidence.

Paper main body. The rules for the structural elements of argumentation are divided into: rules of the thesis, rules of arguments and rules of demonstration. Arguments as bases in the structure of argumentation are connected with the thesis of causation. The logical rules of truth of implication establish a strict relationship between cause and consequence. Based on a certain rule, it is possible to obtain one or another logical value. It is in the peculiarity of causation that the difference in the argumentation in which it is modified lies. Modified argumentation changes the implicit connections. Logical rules and values are also implicitly related. If the logical meaning of truth in the traditional and classical sense represents the highest level of reason, which is identified with the perfect form, then the different derived values (probabilities, sufficiency, etc.) are associated with different types of rationality. An essential feature of rationality is the ability to justify. Rational reasoning related to speech contexts is crucial for argumentation. Contextual coherence and communicative nature allow us to generally determine the type of rationality of such an argument as discursive rationality. Different types of justification determine different

types of rationality. The difference in the logic of argumentation appears as the difference in the conditions of the antecedent in implicit relations. The effectiveness of discursive rationality depends on the strength of judgments. The open nature of the argument means that there is no final rule; the rules are intersubjective; their establishment and choice requires strong-willed efforts and reflection, the involvement of the criteria of truth.

Conclusions of the research. Analysis of modern research on the theory of argumentation shows a certain expansion of the possibilities of intelligent human activity in relation to the limited model of perfect pure reason according to the rules. But argumentation in its various forms is a rational activity connected with the logical criteria of truth. In this case, a significant difference between man as an intelligent being is justified through the awareness of rational activity that occurs according to certain rules.

Keywords: argumentation, rationality, discursive rationality, justification, logical rules, logical values, implication, the power of judgment.

